

Η σιγή αὐτῆ ἢ ἡρέθισε βεβαίως τὰ μέγιστα
καὶ νεύρα τῶν εὐσεβῶν μουσουλμάνων.

Τὴν ἐπαύριον, περὶ τὴν δευτέραν ὥραν μετὰ
ἀποσημείαν, ἐπέβη σιτοφόρου πλοιαρίου, κατέ-
βλεψα τὸν Εὐριπὸν μετὰ τοῦ ρεύματος, διηλ-
θον πρὸ τῆς Αὐλίδος εὐτυχέστερος τοῦ Ἀγαμέ-
μνονος καὶ μετὰ εἰκοσιοκτάωρον δημηκὸν πλοῦν
ἠγχοροβόλησα εἰς τὸν Ήπειραϊκόν. Ἐκ τοῦ ταξεί-
ου μου οὐδὲν ἐδιδάχθη κινδόν, διότι, καὶ πρὶν
εἶτι καταλίπω τὰς Ἀθήνας, ἐγίνωσκον ὅτι οἱ
ῥαυροὶ εἶναι ὡς οἱ λοιποὶ ἄνθρωποι καὶ ὅτι
Ἕλληνας εἶναι λαὸς προηγμένους καὶ φιλελεύ-
θερος, πολλὰ μὲν παθὼν παρὰ τῶν Τούρκων, ἀ-
τηλλάγιμος ὅμως τοῦ ἀντιτουρκικοῦ φανατι-
μοῦ, ὅφ' οὗ κατέχονται οἱ μηδεμίαν ἢ ἐλαχί-
στην ἔχοντες γνῶσιν τῆς Ἀνατολῆς.¹

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗΣ ΤΩΝ ΟΛΥΜΠΙΩΝ

Αἱ ἀρχαιολογικαὶ ἔρευναι, αἱ ἀπὸ τινῶν ἐτῶν ἐνε-
ρῶμεναι ἐν Ὀλυμπίᾳ τῇ πρωτοβουλίᾳ τῆς Γερμανι-
κῆς Κυβερνήσεως καὶ ὑπὸ τὴν ἰδιαίτην προστασίαν
τοῦ φιλομοῦσου τῆς Αὐτοκρατορίας ἐκείνης διαδόχου,
ἀπέκλυψαν ἀριστουργήματα γλυπτικῆς, βάσεις με-
γαλοπρεπῶν οἰκοδομῶν, παρεχούσας νόξιν τῶν κα-
λῶν τῆς ἀρχαιοτέρας Ἑλληνικῆς ἀρχιτεκτονικῆς,
καὶ ἐπιγραφὰς παντοίας, ἀποτελούσας πολὺ τιμα εὐρή-
ματα διὰ τὴν μελέτην τῆς Ἑλληνικῆς φιλολογίας. Ἄλλ'
ἔτι σπουδαίως πρὸ πάντων ἐνδιαφέρει τὰς ἱστορικὰς
ἐπισημίας εἶναι τὸ φῶς, ὅπερ αἱ ἀνασκαφαὶ τῶν Ὀ-
λυμπίων ἐπιγέρουσιν ἐπὶ τὸ πανελλήμιον ἐκείτω ἴδρυμα.
Δι' αὐτοῦ οἱ Ἕλληνες, καὶ δι' αὐτοῦ πρὸ πάντων, κα-
τέστησαν τὸν σύνδεσμον καὶ ἐξωγοῦσιν τὴν ἰδέαν τῆς
ἐθνικῆς αὐτῶν ἐνότητος κατὰ τρόπον ὅλων πρωτότυ-
πον, οὗ παράδειγμα δεύτερον οὐδὲ μὴ τῆς γῆς παρέ-
χει ἡ ἱστορία διὰ τοῦ εὐγενοῦς μέσου τῆς ἀμιλλῆς
καὶ τῶν κοινῶν ἀγῶνων, ἐν τῇ τέχνῃ καὶ τοῖς γράμματι-
σιν ἰδίως, οἱ ἡμέτεροι πρόγονοι ἐξεδήλουν τὴν συνείδη-
σιν τῆς ἐνότητος αὐτῶν ὡς Ἕθνος ἀπέναντι παντός
ἀλλοφύλου στοιχείου, καθ' ὃν χρόνον τὴν πολιτικὴν
αὐτῶν ἐνότητα οὐδὲ μέχρις ὁμοσπονδίας γενικῆς συνή-
νεσαν νὰ προαγάγῃσιν.

Ἐπόμενον ἦτο τὰς ἀρχαιολογικὰς ἐκείνας μελέτας
νὰ ἐπακολουθήσῃ ὁ πόθος πρὸς ἀκριβεστέραν ἐξερεύνη-
σιν τοῦ μοιραίου τέρατος, ὅπερ τὰ Ὀλύμπια εὗρον,
ὡς πᾶν ἀνθρώπινον. Ἡ ἔρευνα αὕτη ἐνδείκνυται τοῖς
σοφῆς τῶν Ὀλυμπίων ἀρχαιολόγοις τόσῳ μάλλον, καθ'
ὅσον αὕτη θέλει συντελέσῃ εἰς καθοδήγησιν αὐτῶν
περὶ τοῦ συστήματος καὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ὀφείλου-
σιν ἀκολουθήσασιν τὰς ἐργασίας αὐτῶν. Πῶς καὶ πότε
κατεστράφησαν τὰ Ὀλύμπια; Ἐνοσιρᾶ μελετῶν, δημο-
σιωπησῶν διὰ τῆς Ἐφημερίδος τῆς Αὐγούστου, «Ὁ Ἀδολ-
φος Βέτιτσερ, Baettcher, ἐπιλαμβάνεται τοῦ θέματος.
Κατ' αὐτόν, ἡ καταστροφὴ τῶν Ὀλυμπίων δὲν ἐπῆλθε
κυρίως ἐξ ἀνθρωπίνων χειρῶν, οὐδ' εἶναι ἀποτέλεσμα
πλημμύρας τῶν ὑδάτων τοῦ Ἀλφειοῦ, ἢ καταχύσεως
διὰ τῶν συμπαρασυρομένων παρ' ἐκείνου ὑλῶν, καίτοι
βεβαιωμένον εἶνε ὅτι αἱ πλημμύραι ἐπέρχονται, ὁσά-
κις, κατὰ χρονικὰς περιόδους, ἢ καταθῶσθα ἡ συνδύουσα
τὰ ὕδατα τῆς λίμνης τοῦ Φεγεοῦ μετὰ τοῦ Ἀλφειοῦ,
διὰ τῆς ἐνεργείας τῶν στοιχείων καθαρῆς ὀφείλου,
διδοῦν εἰς τὰ ὕδατα ἐκείνα.

Τῆς ὄλης τοῦ Βέτιτσερ πραγματικῆς δυσαναλόγως
πρὸς τὸν χρόνον τῆς Ἑστίας οὕτως ἐκτενεοῦς, παρατι-

θίμεθα ἐνταῦθα ἀπόσπασμα μόνον, ἀφορῶν εἰς τὸν χρό-
νον καὶ τρόπον τῆς τῶν Ὀλυμπίων καταστροφῆς.

Σ. Σ.

Ἠρέμα, βῆμα πρὸς βῆμα, ἡ νέα θεότης κα-
τέκτησε τὸν κόσμον. Καίτοι ἐπὶ Κωνσταντινίου
ἤδη ὁ χριστιανισμὸς ἀνεκηρύχθη ὡς δόγμα τῆς
πολιτείας ἐπίσημον, τὸ πλεῖστον τῶν κατοίκων
τῆς Ῥωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας, κρῦφα ἢ φανερά,
ἐνέμενον εἰς τὴν παλκιᾶν αὐτῶν πίσιν. Ἐπὶ Ἰου-
λιανοῦ μάλιστα πλήρες, καὶ τοὶ βραχὺ, ἀνέκτη-
σαν οἱ ἀρχαῖοι θεοὶ ἐν Ἑλλάδι τὸ κράτος· οἱ
δὲ διάδοχοι τούτου Ἰσοβιανὸς, Οὐάλεις καὶ Γρα-
τιανὸς δὲν παρεβίασαν τὴν συνείδησιν τῶν λαῶν
αὐτῶν, εἰ καὶ ὁ πρῶτος τούτων ἐν ἐπιγραφῇ
σωζομένη ἐν Κερκύρα καυχᾶται, ὅτι κατέσβεψε
τοὺς ναοὺς τῶν Ἑθνικῶν.

Ἄλλως προσηνέχθη τοῦ Γρατιανοῦ ὁ διάδο-
χος Θεοδοσίος ὁ Α' ἤρξατο τῆς πρώτης τῶν Ἑ-
θνικῶν καταδιώξεως μετὰ ζήλου νεοφωτίστου
καὶ μετὰ τῆς ζωηρότητος τοῦ βέοντος εἰς τὰς
φλέβας αὐτοῦ Ἰσπανικοῦ αἵματος. Οἱ νόμοι, οὓς
ὁ φανατικὸς οὗτος, ὄργανον γενόμενος τῆς Ὀρ-
θοδοξίας, ἐξέδωκε κατὰ τῶν ὀπαδῶν τῆς ἀρ-
χαίας πίστεως, διατηρηθέντες ἐν τῷ Θεοδοσια-
κῷ κώδικι, ἀποτελοῦσι μνημεῖον τῶν τεχνασμά-
των, τῶν τεθέντων εἰς ἐνέργειαν, ὅπως προση-
λυτίσωσι τοὺς Ἕλληνας ὑπὲρ τοῦ δόγματος
τῆς ἀγάπης. Ἀφηρέθησαν ἀπὸ τῶν ἱερῶν τὰ
προνόμια, ἀπὸ τῶν ναῶν τὰ εἰσοδήματα, ἀπὸ
τῶν ὀπαδῶν τοῦ ἀρχαίου δόγματος τ' ἀξιώματα
καὶ αἱ θέσεις· ἀπηγορεύθη ἡ ἀρχαία λατρεία
ἐπὶ πονηρῇ θανάτῳ. Καὶ ὅμως οἱ ὀπαδοὶ ταύτης
ἀντέστησαν· τόσον ἀποθαίνει τῷ ἀνθρώπῳ δυ-
σχερὲς καὶ ἀκατάληπτον τὸ θεωρῆσαι αἴφνης
ἀσεβεῖς καὶ ἀνίερων ὅτι ἐπὶ αἰῶνας ἐπίστευσεν
ὡς ἱερὸν καὶ θεῖον.

Τὰ ὀνόματα τῶν χριστιανῶν τῶν πεσόντων
ὡς θύματα τῆς πίστεως αὐτῶν ἐκκληροδοτήθησαν
εἰς τοὺς μεταγενεστέρους αἰῶνας, τὰ ὀνόματα
ὅμως τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων, οἱ ὅποιοι ἐπὶ Θεοδο-
σίου καὶ τῶν υἱῶν αὐτοῦ ὁμοίως χάριν τῆς ἑαυ-
τῶν πίστεως καὶ καθ' ὁμάδας πολλάκις ὑπέστη-
σαν τὸν θάνατον, ἐτάφησαν ὑπὸ τὰ ἐρείπια τῶν
ἀνατραπέντων αὐτῶν ναῶν.

Ἐπὶ Θεοδοσίου κατέπεσε καὶ τὸ ἔσχατον ἄ-
συλον τοῦ κοινοῦ τῶν Ἑλλήνων Ἑθνικοῦ βίου,
ἡ πανήγυρις τῶν Ὀλυμπίων. Ἐν ἔτει 393 μ. Χ.
ἐτελέσθη αὕτη διὰ τελευταίαν φοράν. Ἦδη εἰ-
χον πρὸ χρόνων καταπέσει οἱ φραγμοὶ, οἱ ἀπα-
γορεύοντες παντὶ μὴ Ἕλληνας τὴν εἰς τοὺς ἀ-
γῶνας εἴσοδον. Ἀρμενίον τινα Ἀρδάβαζδον εὐ-
ρίσκομεν ὡς πρωτεύοντα τῶν ἀγῶνων ἀθλητῆν.
Εἶτα ἐπῆλθεν ἡ ἀπαγόρευσις τοῦ Αὐτοκράτο-
ρος, καὶ σὺν αὐτῇ ἐν ἔτει 393 ἢ 394 ἢ εἰς Κων-
σταντινούπολιν μετακόμισις τοῦ περιωνύμου ἐκ
χρυσοῦ καὶ ἐλέφαντος ἀγάλματος, τοῦ θάυμα-
τος ἐκείνου τῆς πλαστικῆς, ὅπερ ὁ Θεμιστίων

1. Ἐκ τοῦ «Χρόνου» κατὰ τὴν μετ. τῆς «Ν. Ἠμέρας».

έννεα ακόμη ἔτη πρὸ τῆς εἰρημένης ἐποχῆς βεβαίως, ὅτι εἶδεν ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ὀλυμπίου Διός. Ἐπληρώθη τότε ἡ ἀπαγωγή, ἡ ἀπειληθεῖσα τῷ ἀγάλματι τὸν πρῶτον ἤδη μετὰ Χριστὸν αἰῶνα, ὅτε ὁ παράφρων Καλιγούλας ἐζήτησε νὰ τὸ μεταφέρῃ εἰς Ῥώμην καὶ θέσῃ τὴν ἰδίαν κεφαλὴν ἀντὶ τῆς εὐκόμου κεφαλῆς τοῦ Διός. Φοβερὰ τῆς θεότητος σημεῖα ἐκόλυσαν τότε τὴν ἀπεσταλμένον ἀπὸ τῆς βεβηλώσεως ἐκείνης. Τὴ ποσὶ μόνον ἔργον μετηνέχθη εἰς τὴν πρωτεύουσαν τοῦ Βυζαντίου, ἔνθα κατὰ τὴν ἀξίόπιστον τοῦ Κεδρηνοῦ μαρτυρίαν ἐπὶ πολλὰ ἀκόμη ἔτη ἕστατο ἐν τῷ μεγάρῳ τοῦ Πατρικίου Λαύσου παρὰ τὴν μεσαίαν τῶν τριῶν τοῦ ἀνατολικοῦ ἄστεως μεγαλοπρεπῶν ὁδῶν, μετὰ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τῆς ἀγορᾶς τοῦ Κωνσταντίνου καὶ τοῦ διοικητηρίου. Καταστροφικὴ πυρκαϊὰ ἀπέτέφρωσε τὸ ἀριστούργημα τῶν Ὀλυμπίων μετ' ὀλοκλήρου τμήματος τῆς πόλεως.

Ἐνεκεν ὅμως τῆς ἀπαγωγῆς τοῦ ἀγάλματος δὲν πρέπει νὰ υποθέσωμεν, ὅτι διεκόπη ἡ ἔπαυσε καὶ ἡ ἐν τῷ ναῷ τοῦ Θεοῦ λατρεία. Ἐκεῖ ὁ Ζεὺς δὲν ἐλατρεύετο ἐν τῇ εἰκόνι· τὸ δὲ ἀγάλμα αὐτοῦ ἦτο ἀπλοῦν ἀφιέρωμα, ὅπως καὶ τὸ τῆς Ἀθηνᾶς ἐν τῷ Παρθενῶνι.

Δύο ἔτη μετὰ τοὺς τελευταίους Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας ἐπῆλθεν ἡ εἰσβολὴ τῶν ὑπὸ τὸν Ἀλέριχον Γότθων εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἄν τὸ ἀγάλμα ἔμενεν ἔτι εἰς τὴν θέσιν του, δὲν ἤθελον φεισθῆ αὐτοῦ αἱ βέβηλοι χεῖρες τῶν βαρβάρων, οἱ ὁποῖοι κατεσκήνωσαν ἐγγύτατα τοῦ Ναοῦ ἐπὶ τοῦ ὄροπέδιου τῆς Φολόης, ὅθεν ἐξεδιώχθησαν ὑπὸ τοῦ Στιλίωνος. Δυσκόλως, ἔνεκεν ἐλλείψεως πηγῶν, δύναται νὰ ὀρισθῇ, πόσα τότε ἔργα τῆς ἀρχιτεκτονικῆς καὶ τῆς γλυπτικῆς κατεστράφησαν. Ὁ Ἐρζβεργ (Herizberg) δέχεται, ὅτι τότε ἤδη κατεστράφησαν ἅπαντα τῶν Ὀλυμπίων αἱ οἰκοδομαὶ, ἐξαίρεσι ἴσως μόνον τοῦ ναοῦ τοῦ Ὀλυμπίου Διός. Ἄλλ' ἂν τις ἀναλογισθῇ, ὅτι τοῦ Ἀλαρίχου ἡ ἐπιδρομὴ ἀπέβλεπε μᾶλλον εἰς ληστρικὴν λεηλασίαν ἢ εἰς κατὰκτησιν νέας πατρίδας, ὅτι ὀλίγον μόνον χρόνον διετηρήθη αὕτη ἐν Ἡλιδι καὶ ὅτι τέλος ναοὶ, ὧν ἕκαστος κίων ἐξίγειεν ἑκατοντάδας σκλήρων, δὲν συντρίβονται διὰ τοῦ κονδύλου, οὐδὲ θερίζονται διὰ τοῦ ξίφους, θέλει ἐνδοιασεῖ νὰ δεχθῇ καθ' ὅλην αὐτοῦ τὴν ἔκτασιν τὴν ἰσχυρισμὸν τοῦ σοφοῦ ἱστορικοῦ, καὶ ἂν μετ' αὐτοῦ πρὸς στιγμὴν παραδεχθῇ, ὅτι οἱ Ἀριανοὶ Βυζιγόθοι μετὰ μανίας ἐτρέπησαν ἐπὶ τὴν συσηματικὴν καταστροφὴν παντὸς ἔχρους τοῦ κλασσικοῦ βίου· ἐνῶ μᾶλλον οὗτοι κατὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ καθολικισμοῦ ἢ κατὰ τοῦ ἀρχαίου δόγματος ἐπάλαιον.

Βέβαιον ὅπως δήποτε εἶναι, ὅτι ὁ ναὸς τοῦ Ὀλυμπίου Διός δὲν ἔπαθε κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην (395—397), διότι, ὡς πληροφορεῖ

ὁ σχολιαστὴς εἰς Λουκιανόν, ἐσώζετο οὗτος ἀκόμη ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ Β'. Ὁ αὐτοκράτωρ οὗτος διὰ διατάξεώς του τῆς 43 Νοεμβρίου 426 ἐνετείλατο τὴν καταστροφὴν παντὸς ἐν τῇ Βυζαντινῇ Αὐτοκρατορίᾳ σωζομένου τῆς ἀρχαίας λατρείας ναοῦ, καὶ δι' αὐστηροτάτης τοῦ μέτρου τούτου ἐκτελέσεως ἐπήνεγκε θανάσιμον τραῦμα εἰς τὸν ἀρχαῖον βίον· ἐπ' αὐτοῦ, κατὰ τὴν ἄνω μνησθεῖσαν πληροφορίαν, «ἐκάη» ὁ ἐν Ὀλυμπίοις ναὸς τοῦ Διός.

Ἄν τις λάβῃ ὑπ' ὄψιν, ὅτι ὁ ναὸς κατὰ τὸ πλεῖστον ἦν λίθινος, ἐκ ξύλου δ' ἐν αὐτῷ βεβαίως κλίμακες μόνον, δοκοὶ καὶ ἐσωτερικαὶ τῶν τοίχων ἐπεנדύσεις, θέλει ἐξ ἀνάγκης δεχθῆ, ὅτι καὶ εἰς ταύτην τὴν καταστροφὴν ἀντέσχον οἱ τοῖχοι καὶ κίονες αὐτοῦ, καίτοι ἔμεινεν οὗτος ἤδη ἔρημος, ἄστεγος καὶ κηλιδωμένος ἐκ τοῦ καπνοῦ. Αἱ γιγαντιαῖαι στήλαι, ὧν ἐκάστη ἔχει διάμετρον πλάτους μείζονος τῶν 2 μέτρων καὶ κιονόκρανα, ἐφ' ὧν ἀνέτιες γωροῦσι πέντε ἄνδρες κατακεκλιμένοι, ἀδύνατον ἦτο διὰ χειρὸς ἀνθρώπου νὰ καταριφθῶσιν, ὅπως τὰς εὐρομεν κατακειμένους ἐν γραμμῇ, τὴν μίαν παρὰ τὴν ἄλλην, μὲ τὴν ὀγκώδη αὐτῶν κρηπίδα πρὸς τὰ ἔξω ἐστραμμένην, δίκην φάλαγγος μαχητῶν στοιχηθὸν πεσόντων. Μόνον ἔνθα κατὰ τὰς τέσσαρας γωνίας τοῦ περιστηλίου δὲν ὑπῆρξε κώλυμα, ὅπως οἱ κίονες πίπτοντες κλίνωσι δεξιᾷ ἢ ἀριστερᾷ, καὶ κατὰ τὴν ἀνατολικὴν πρόσοψιν, ἔνθα κατεκρημνίσθησαν οὗτοι ἐπὶ τοὺς σκληροὺς λίθους τῆς ὑψηλῆς θυμέλης, παρουσιάζει σύγχυσίν τινα ἢ μεγαλοπρεπῆς τῆς καταστροφῆς εἰκόν. Αὐτὸς ὁ ἐνοσίχθων Ποσειδῶν καὶ οὐχὶ ταπεινότερός τις ἔοσις καὶ ἐνταῦθα τὴν κόμην ἐξ ὀργῆς διὰ τὴν βεβήλωσιν τοῦ ἀδελφικοῦ ἱεροῦ, ὅπως καὶ ἐν Νεμέᾳ, ἔνθα αἱ στήλαι τοῦ ναοῦ τοῦ Διός κατακείνται παρὰ τὴν πλευρὰν τῆς οἰκοδομῆς, δίκην κυλίνδρου νομισμάτων. Σεισμὸς φοβερός, σχεδὸν ἐπίκεντρος, κατέρριψεν, ὡς φαίνεται, ἐν ἀκαρεῖ ὀλόκληρον τὴν κολοσσαίαν λιθοδομήν. Ὀλίγα μόνον τεμάχια, διατηρηθέντα κατὰ τὴν καταστροφὴν ἐκείνην, κεκλιμένα ἐν ἰσοροπίᾳ, κατέπεσον βραδύτερον, ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς περιστάσεως, ὅτι κατὰ τὰς ἀνακαρῆς εὐρέθησαν κείμενα ἐν βῆθει ἐλάσσονι.

Εἰς ἀκριβέστερον προσδιορισμὸν τῆς χρονικῆς περιόδου, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἐπῆλθεν ἡ καταστροφὴ, οὐσιωδῶς βοηθοῦσι τὰ κατὰ τὴν 19 Φεβρουαρίου π. ε. ἀνορυθέντα νομίσματα. Ἐντὸς τοῦ βυζαντινοῦ ἑκκοδομημένου ἐν μέρει ἐκ συντριμμάτων τοῦ ναοῦ, εὐρέθη θησαυρὸς γιλιῶν περίπου μικρῶν νομισμάτων ἐν ἀγγείῳ ἐξ ὀπῆς γῆς. Ἐπειδὴ ταῦτα ἀνήκουσιν εἰς τὴν ἐποχὴν Ἰουστινιανοῦ τοῦ Α', ἔπεται ὅτι ἡ καταστροφὴ ἐπῆλθεν ἐντὸς τῆς μετὰ τῶν ἐτῶν 426 καὶ 570 μ. Χ. χρονικῆς περιόδου.

Αί ἐκ τῆς ἐποχῆς ταύτης περὶ σφοδρῶν σεισμῶν εἰδήσεις δὲν εἶναι σπάνιαι. Ὁ διακεκριμένος Ἕλληνας λόγιος Σάθας ἐσχάτως συνέλεξε καὶ ἐξέτιμη τὰς σχετικὰς πληροφορίας τῶν Βυζαντινῶν συγγραφέων Μαλακᾶ, Κεδρηνοῦ, Σιγυρίου, Θεοφάνους, Ἐναγριῶ, Λέοντος καὶ Προποίου. Ἡ ἱστορία σημεῖοι ἓνα τῶν σφοδροτάτων καὶ μεγίστων γεωγραφικῶν ἔκτασιν τῆς Ἀπολλῆς προσβαλόντων σεισμῶν ὡς συμβάντα ἔστι 521 (κατ' ἄλλους 522) μ. Χ. Ἀπὸ τῆς πείρου καὶ τῆς Χερσονήσου τοῦ Πέλοπος ἐξεπέθη οὗτος μέχρι τῆς μικρᾶς Ἀσίας, ἔνθα ἀνέβη πόλεις ἀνθηρὰς, ὡς τὴν Ἀντιόχειαν καὶ τὴν Ἀλάζαρον. Ὁ μέγιστος ὕμνος τῶν ἑλληνικῶν σεισμῶν τῆς ἄνω σημειωθείσης περιόδου συνέβη τῆ 7 ἢ 9 Ἰουλίου 551. Προσέβαλεν οὗτος κατὰ τὰς ἀνωζομένους εἰδήσεις τὴν Θεσσαλίαν, τὴν Ἀσίαν, τὴν Βοιωτίαν, τὴν Παλαιστίνην, τὴν Συρίαν, τὴν Μεσοποταμίαν καὶ τὴν Ἀραβίαν μετὰ πολλὰς ὀλοκλήρους πόλεις εἰς σωροὺς ἐρείπιων, τὴν Νάυπακτον καὶ τὰς Πάτρας, ἔνθα ἐφολέθησαν πλείονες τῶν 4,000 ἀνθρώπων. Ἡ Κόρθος, ἡ Χαιρώνεια καὶ ἡ Κορώνεια ἐρειπώθησαν, πλημμύραι καταστρεπτικαὶ ἐπέβησαν παρὰ τὴν κρησαϊκὴν καὶ μαλιακὴν κόλπον· μέγα χάσμα ἐπέβη, ἄγνωστον ποῦ, ὅπερ κατεβρόχθισεν ἄνω μὲν μέγαν ἀνθρώπων, χάριν ἀγώνων συνηρισμένων.

Μένει ἐπομένως ἀμφίβολον, ἂν ὁ σεισμός τοῦ 522 ἢ ὁ τοῦ 551 ἐπήνεγκε τὴν καταστροφὴν ἐν Ὀλυμπίᾳ, ἢ ἂν ἀμφότεροι οὗτοι, ὅπερ ἴσως καὶ πιθανώτερον, συνετέλεσαν. Ὅτι τμήματα τοῦ τοῦ κατέπεσον βραδύτερον ἄλλων, ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ ὅτι ταῦτα ἀνευρίσκονται εἰς διάφορον βάθος, ἐνίοτε δὲ καὶ λεπτόν στρώμα γῆς κερπίπτει. Δεχόμενοι ἐπομένως, ὅτι ἡ κατάπτωση τῶν ὄροφων ἐπέβη ἐκ τοῦ σεισμοῦ τοῦ 521 ἢ 522, ἀποδίδομεν τὴν κυρίαν καταστροφὴν εἰς τὸν σεισμόν τοῦ 551, συνεπαγόμενα τὴν ἀκριαίαν τοῦ ὄλου νεοῦ κατακρήμνισιν αἰ συγχρόνως ἀνατρέψαντα πᾶν ὅ,τι ἀκόμην ἐξ ἀρχαίων οἰκοδομῶν ἐσώζετο ὄρθιον.

Φρικώδους μεγαλοπρεπειᾶς θέαμα ὑπῆρξε βεβαίως τὸ τῶν ἀνατραπέντων Ὀλυμπίων. Ἡ ἐπικρατοῦς τοῦ χρόνου χεῖρ ἐκάλυψεν αὐτὸ διὰ σφαιρικοῦ ἐκχώματος ἀπαλοῦ, ἐφ' οὗ ἠπλώθη πέπλος ὀλοκλήρου τάπητος φυτῶν.

ΟΙ ΦΟΙΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΟΙ ΚΑΡΠΟΙ ΑΥΤΩΝ

Ἐξ ἀμνημονεύτων χρόνων αἱ βάλανοι τῶν φοινίκων (κοινῶς κουριάδες) εἶναι ἡ κυρία τροφή τῶν νομάδων τῆς Ἀραβικῆς ἐρήμου. Δράξ βαλάνων φοινίκων καὶ κύαθος ὕδατος ἀποτελοῦσι τὴν τροφήν ἑκατομμυρίων ἀνθρωπίνων πλασμάτων, ἐν τε τῇ Ἀραβίᾳ καὶ τῇ βορείᾳ Ἀφρικῇ. Ἐθολόγοι τινὲς ἀπέδωσαν εἰς τὴν ἑλιγαρικῇ

ταύτην δίκαιαν, κατὰ μέγα μέρος, τὰ προτερήματα τοῦ λαοῦ τοῦ εἰς ταύτην ἀρκουμένου. Ὁ διάσημος Buckles ἀποδίδει εἰς τὴν ὑπὸ τῶν Ἰνδῶν ἀκτάπαυστον κατανάλωσιν ἐρύζης τὴν τάσιν αὐτῶν πρὸς τὸ θαυμάσιον, τὴν ἀδράνειαν τοῦ πνεύματός των, καὶ τὴν ἀποστροφὴν πρὸς τὴν ζωὴν, τὴν τοσοῦτω φανεράν ἐν τῷ ἔθνει τούτῳ, καὶ πιστεύει, ὅτι ἡ κρᾶσις τῶν Ἀράβων εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἀποκλειστικῆς φυτικῆς διαίτης των. Παρατηρεῖ δ' ὅτι ἡ ὄρυζα περιέχει μεγάλην ποσότητα ἀμύλου, περὶ τὰ 83—85 ἐπὶ τοῖς ἑκατόν. Κατ' αὐτὸν καὶ ὁ καρπὸς τῶν φοινίκων περιέχει ἀπολύτως τὰς αὐτὰς τῆ ὄρυζης θρεπτικὰς οὐσίας, μετὰ μόνης τῆς διαφορᾶς, ὅτι ἐν αὐτοῖς τὸ ἄμυλον ἀντικαθίσταται ὑπὸ σακχάρους. Ἐπομένως ἂν καὶ διατηρῆται ἡ ζωὴ διὰ τοιαύτης τροφῆς, ἢ πείνα ὕμνος δὲν κορέννεται δι' αὐτῆς· καὶ ἡ πείνα, ὡς καὶ πᾶσαι αἱ ἄλλαι ἀνάγκαι τοῦ βίου μας, ἂν ἐν μέρει μόνον πληρωθῶσι μεγάλως ἐπηρεάζουσι τὴν φαντασίαν. Τὸ φυσιολογικὸν τοῦτο φαινόμενον, λέγει ὁ Peschel, εἶναι ἡ αἰτία τῶν αὐστηρῶν νηστειῶν, αἷς ἐπιτάττουσιν ὄλκι αἰ θρησκείαι, καίτοι τοσοῦτον διαφέρουσαι ἀπ' ἀλλήλων καὶ αἷς ἐπιβάλλουσιν εἰς ἑαυτοὺς οἱ χαμαμίδες (ἰσραῖτες, μάγοι) εἰς πάντα τὰ μέρη τοῦ κόσμου, ὅταν θέλωσι νὰ συγκοινωνῶσι μετὰ τῶν ἀσράτων δυνάμεων. Οὐχ ἤττον ὁ Buckles καὶ ὁ Peschel δὲν συμφωνοῦσι περὶ τῆς ἐπηρεᾶς, ἣν ἡ διαίτα, ἔχουσα ὡς μόνην βᾶσιν αὐτῆς τοὺς καρποὺς τῶν φοινίκων ἢ τὰς βαλάνους αὐτῶν, δύναται νὰ ἐξασκῇ ἐπὶ ἑθνοῦς.

Ὁ Peschel παρατηρεῖ ὅτι ἀναμφιβόλως οὐδεὶς δύναται νὰ διαμυσηθῆται τὴν τελομένην ἀντιδρᾶσιν εἰς τὰς διανοητικὰς δυνάμεις τῶν ἀνθρώπων ὡς ἐκ τῆς φύσεως τῆς κατὰ τὴν τροφήν διαίτης των· ὅπως δὴποτε, προστίθωσιν, ἡ κρᾶσις μεταβάλλεται ἀλλασσομένων τῶν τροφίμων, ἀλλ' ἡ ἐπιστήμη δὲν κατόρθωσεν ἔτι νὰ προσδιορίσῃ ἀπολύτως τὰ διαρκῆ ἀποτελέσματα καθημερινῆς τροφῆς, τοσοῦτω μᾶλλον, καθόσον ὁ στόμαχός μας λίαν εὐκόλως ἐξοικειοῦται πρὸς τὰ διάφορα φαγητὰ, ἅτινα πέπτει· εἰς τοιοῦτον μάλιστα βαθμὸν ἐξοικειοῦται, ὥστε, ναρκωτικὰ συχναίως λαμβανόμενα ἀποβάλλουσι τέλος τὴν ιδιότητα αὐτῶν. Ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς λέγει ὅτι ἡ ἀπὸ βαλάνων φοινίκων διαίτα παράγει φυλὰς ἀνεξαρτήτους καὶ πολεμικὰς, ὧν ὁ χαρακτήρ οὐδὲν ὅλως ὁμοιάζει πρὸς τὸν τῶν Ἰνδῶν παρ' οἷς ἡ ὄρυζα εἶναι ἀποκλειστικὴ τροφή.

Ὁ ἀναγνώστης δύναται νὰ παραδεχθῆτε τὴν γνώμην τοῦ Buckles εἴτε τὴν τοῦ Peschel. Δύναται τις νὰ εἰκάσῃ, ὅτι ἡ ἐπήρεια τῶν βαλάνων τῶν φοινίκων εἶναι βεβαίως τὰ μάλιστα ὠφέλιμος, ὡς ἐκ τῆς πληθῆος τῶν ἐξ αὐτῶν ζώντων ἀνθρώπων. Κατὰ τὴν παράδοσιν, οἱ Ἀσσυριοὶ ἐκλήρυτον, ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ ὑπερμυνηθῇ τις